

Coxsərlilik bəşər tarixində imperialist qüvvələr, terrorçu təşkilatlar çoxsaylı amansız soyqırımlar, qətlialmlar törədiblər. Hansı ki, bu cinayətlər insanlığa vurulan ən dəhşətli cinayətlər olub. Tarixdə müstəmləkə siyasəti aparən imperiya cəlladları insanlara qarşı ən qəddar cinayət üsullarından istifadə etməkdən çəkinməmişlər. Bununla digər xalqların da gözlerini qorutmaq və müqavimət niyyətində olan əhalini qeyri-şərtsiz təslim olmağa vadar etmək olub. Təəssüflər olsun, dünya yaranandan bu günə qədər insanlar bir-birini öldürmək, torpaqlar işğal etmək, daha çox var-dövlətə sahib olmaq üçün müharibələr törədiblər. Müasir dövrdə İraqda, Suriyada, Əfqanıstanda, Afrikada və digər ərazilərdə tökülən insan qanları hədəfində varlanmaq iştahası dayanır. Onlar üçün şərt deyil neçə yüz şəhər dağıdıldı, viran edildi, milyonlarla insan həyatından oldu, şikəst oldu. Əsas məqsəd ondan ibarətdir ki, varlara və işğalları həyata keçirə bilərlər. Tarixi mənbələrə istinadən qeyd etmək olar ki, qədim dövrdə elə müharibələr olub ki, cəlladlar işğal etdikləri şəhərlərin əhalisini bir nəfərə kimi qılıncdan keçiriblər, hətta kənd və qəsəbələrin daşını daş üstə qoymayıblar. Yunan tarixçisi Fukidid eramızdan əvvəl V əsrdə, Pelopennes müharibəsi (431-404) zamanı afinalıların Melos adası sakinlərini son nəfərinə-dək məhv etdiyini yazıb. 1226-cı il də Cingiz xan Nişapur şəhərinin əhalisini tamamilə qılıncdan keçirib. Hitler ikinci dünya müharibəsi zamanı törətdiyi vəhşiliklər, qətlialmlar dünya tarixinin ən qanlı səhifəsi olaraq qeyd edilir. Yəni dünya yaranandan bu günədək soyqırımı hallarına rast gəlinib. Soyqırımı anlayışının hüquqi mənası BMT Baş Assambleyasının 9 dekabr 1948-ci il tarixli 260 A sayılı qətnamə ilə qəbul etdiyi "Soyqırımı cinayətinin qarşısının alınması və ona görə cəzalar haqqında" Konvensiya ilə müəyyən edilmişdir ki, hər hansı milli, etnik, irqi və ya dini qrupların tam və ya qismən məhv edilməsi niyyəti ilə aşağıdakı hərəkətləri bildirir: - belə bir qrupun üzvlərinin qətlə yetirilməsi; - hər hansı belə bir qrup üçün qəsdən onun tam və ya qismən məhvini hesablanmış həyat şəraitinin yaradılması; - belə bir qrup arasında uşaq doğumunun qarşısının alınmasına hesablanmış tədbirlər; - uşaqların zorakılıqla bir insan qrupundan digərinə verilməsi.

Soyqırımı cinayətini təşkil edən əməllərdən hər biri şüurlu və əvvəlcədən düşünülmüş olur

Soyqırımı cinayəti üçün xüsusi niyyətin olması zəruri element sayılır. Bu obyektiv soyqırımı cinayətinin digər analogi beynəlxalq cinayətlərdən fərqləndirir. Soyqırımı cinayətini təşkil edən əməllərdən hər biri şüurlu və əvvəlcədən düşünülmüş olur. Bu əməllər heç bir halda təsadüf və ya ehtiyatsızlıq nəticəsində törədilə bilməz. Soyqırımı cinayətinin təhlili zamanı onun 3 əsas hissəsi üzə çıxarır: - məlum, milli, etnik, irqi və ya dini qrupun varlığı; - belə bir qrupun tamamilə və ya qismən məhv edilməsi niyyətinin olması. Soyqırımı qurbanlarının müəyyən edilməsinin həlledici əlaməti onların fərdiliyi deyil, məhz onların qrupa mənsubluğudur; - niyyət qrupun məhv edilməsindən ibarət olmalıdır. Soyqırımı bütöv bir insan qrupunun mövcudluq hüququnu tanımaqdan imtina etməkdir. Ayrıca bir insanın qətlə yetirilməsi (soyqırımı) ayrıca bir fərdin yaşamaq hüququnu tanımaqdan imtina kimi xarakterizə olunur. İlk dəfə olaraq, kütləvi insan qətlialmlarının soyqırımı sayılması təklifini 1933-cü ildə yəhudi əsilli polşalı hüquqşünas Rfael Lemkin İspaniyada keçirilən cəza hüququnun eyniləşdirilməsinə dair V beynəlxalq konfransda irəli sürmüş və uzun müzakirələrdən sonra təklifini qəbul etdirə bilmişdir. Sonradan, yeni müharibənin Almanyanın məğlubiyəti ilə başa çatmasından sonra Nürnberg Beynəlxalq Hərbi Tribunalı nasistləri "insanlığa əleyhinə cinayətlərin" törədilməsi barədə qərar qəbul etdi. Qərar "genosid"

Bəşəriyyətin ən dəhşətli soyqırımı - Xocalı

sözü ittihamnamə aktına daxil edildi. "Soyqırımı cinayətinin qarşısının alınması və cəzalandırılması haqqında" BMT Baş Məclisinin 9 dekabr 1948-ci il tarixli qətnaməsi qəbul edilmişdir. Konvensiya 19 maddədən ibarətdir. İndiyədək dünyanın 153 ölkəsi bu Konvensiyayı ratifikasiya etmişdir. 31 may 1996-cı ildə Azərbaycanın Ümummilli Lideri Heydər Əliyev tərəfindən imzalanmış qərarla bu Konvensiyaya qoşulduğunu bəyan etmişdir. 25 iyun 1996-cı ildə isə Azərbaycan parlamenti bu qanunu ratifikasiya etmişdir. Konvensiya soyqırımı beynəlxalq hüquq normalarını pozan cinayət əməli kimi təsvir etmişdir. Həmin Konvensiyanın 1-ci maddəsində qeyd olunur ki, razılığa gələn tərəflər sülh və yaxud müharibə dövründə törədilməsindən asılı olmayaraq soyqırımı, beynəlxalq hüquq normalarını pozan cinayət olduğunu təsdiq edirlər və bu cinayətin qarşısını almaq və cəza tədbirlərini həyata keçirmək öhdəliyini götürürlər. Bu sənədi imzalamış dövlətlər soyqırımının qarşısını almaq üçün tədbirlər görmək və ona görə cəzalandırmaq öhdəliklərini öz üzərlərinə götürmüşlər.

Bəşər tarixinin qanlı soyqırımları

Mövcud faktlar və tarixi araşdırmalar təsdiq edir ki, 23 milyondan çox Amerika aborigenlərinin qətlə yetirilməsi bəşər tarixinin ən genişmiqyaslı soyqırımı hesab olunur. Avstraliya aborigenlərinin soyqırımı da həyata keçirilmişdir. Belə ki, 1788-ci ildən başlayaraq Avstraliyada Avropa müstəmləkəçiləri məskunlaşmağa başladılar. O zaman yerli aborigenlərin sayı təxminən 750 000 nəfər təşkil edirdi. Lakin 1911-ci ildə onların sayı cəmi 31 000 nəfər idi. Onların əksəriyyəti xəstəlikdən, deportasiyadan, qətlialmdan və aclıqdan həlak oldu. Almanlar tərəfindən Namibiyanın yerli xalqlarının məhv edilməsi nəticəsində 65 000 xerero (onların 80 faizi) və 10 000 nama (onların 50 faizi) həlak olmuşdur. 1985-ci ildə BMT Namibiya yerli xalqlarının məhv edilməsi cəhdini XX əsrin birinci soyqırımı aktı kimi qiymətləndirdi. 2004 ildə Almaniya hakimiyyəti Namibiya soyqırımının törədilməsini etiraf etdi və rəsmi üzr istədi. XX əsrin ən səs-küylü genosid faktlarına nasist Almaniya tərəfindən yehudilərin məhv edilməsini (Xolo-

kost), almanların tərtib etdiyi "Ost plan"nı, İkinci Dünya müharibəsi zaman Paveliçin xorvat rejimi tərəfindən serblərin məhv edilməsini, Yaponiya ordusu tərəfindən törədilmiş beynəlxalq cinayətləri (müharibə bitdikdən sonra mütəfiqlər tərəfindən hərbi cinayətlərin törədilməsində ittiham olunan təxminən 5000 yapon hərbiçisi üzərində məhkəmə prosesləri keçirilmiş və onlardan 4400 nəfəri məhkum edilmiş, 1000 nəfərinə isə ölümlə cəzası kəsilmişdir), 1975-1979 illərdə Pol Pot və İyənq Sari rejimi tərəfindən Kambocada 3 milyona qədər insanın məhv edilməsini, 1994-cü ildə Ruandada baş vermiş soyqırımı (bunun nəticəsində 800 minə yaxın insan həlak olmuşdur), 1995 - ci ildə Srebrenisada Bosniya müsəlmanlarının Bosniya serbləri tərəfindən kütləvi qırğını, Darfurda yerli əhalinin soyqırımı (BMT hesablamlarına əsasən, həlak olanların sayı 180 mindən artıqdır) və s. aid etmək olar. Qəbul edilən qərarlara və yuxarıda qeyd olunan prinsiplərə əsasən, demək olar ki, ermənilərin 1992-ci il fevral ayının 25-dən 26-na keçən gecə Xocalı şəhərində törətdikləri kütləvi insan qətlialmı soyqırımı aktları kateqoriyasına aiddir. Ermənilərin törətdiyi bu soyqırımı nəticəsində 613 nəfər azərbaycanlı, o cümlədən, 63 azyaşlı uşaq, 106 qadın, 70 qoca qətlə yetirilmişdir. 8 ailə bütövlükdə məhv edilib, 25 uşaq hər iki valideynini, 130 uşaq valideynlərindən birini itirmiş, 487 nəfər yaralanmış, onlardan 76-sı uşaq, 1275 dinc sakin əsir götürülmüş, 150 nəfər isə itkin düşmüşdür. Xocalı hadisələrini beynəlxalq hüquq əsasında soyqırımı cinayəti aktı kimi təsvir etməyə imkan verir: 1. BMT Baş Assambleyası tərəfindən 260 A (III) sayılı qətnamə ilə qəbul edilmiş 9 dekabr 1948-ci il tarixli "Soyqırımı cinayətinin qarşısının alınması və ona görə cəzalar" Konvensiyası. 2. Nömrəq Hərbi Tribunalının Nizamnaməsi. 3. Beynəlxalq Cinayət Tribunalının Yuqoslaviya üzrə Nizamnaməsi (maddə 4). 4. Beynəlxalq Cinayət Tribunalının Ruanda üzrə Nizamnaməsi (maddə 1). 5. Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsinin statusu (maddə 6). 6. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi (maddə 103). 7) Azərbaycan Respublikası Prezidentinin "Azərbaycanlıların soyqırımı haqqında" 26 mart 1998-ci il tarixli Fərmanı. Beləliklə, Xocalı şəhərində əhaliyə - ermənilər tərəfindən etnik azərbaycanlılara qarşı törədilmiş hərəkətlər beynəlxalq hüquqi sənədlərə uyğun olaraq soyqırımı kimi təsvir olunur və beynəlxalq hüququn prinsiplərinə uyğun olaraq bəşəriyyətə qarşı cinayətdir. Xocalı soyqırımı şahidlərinin ifadələrindən və aparılan araşdırmalar zamanı məlum olmuşdur ki, ermənilər tərəfindən qətlə yetirilmiş azərbaycanlı uşaqların sinəsi yarılib ürəkləri parçalanmış, əksər meyitlər isə tikə-tikə doğranmışdır.

rımı kimi təsvir olunur və beynəlxalq hüququn prinsiplərinə uyğun olaraq bəşəriyyətə qarşı cinayətdir. Xocalı soyqırımı şahidlərinin ifadələrindən və aparılan araşdırmalar zamanı məlum olmuşdur ki, ermənilər tərəfindən qətlə yetirilmiş azərbaycanlı uşaqların sinəsi yarılib ürəkləri parçalanmış, əksər meyitlər isə tikə-tikə doğranmışdır.

Xocalıda soyqırımı aktını törədənler cəzasız qalmayacaqlar

BMT Təhlükəsizlik Şurası beynəlxalq cinayət törətmiş fiziki şəxslərin cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməsi üçün "ad hoc" qaydasında ilk dəfə 23 fevral 1993-cü il tarixli 808 nömrəli və 25 may 1993-cü il tarixli 827 nömrəli qətnamələrinə əsasən "1991-ci ildən keçmiş Yuqoslaviya ərazisində törədilmiş beynəlxalq humanitar hüququn ciddi pozuntularına görə məsuliyyət daşıyan şəxslərin təqib edilməsi üzrə Beynəlxalq Tribunal" yaratmışdır. Bu tribunalın əsasnaməsi də təsdiq olunmuşdur. Keçmiş Yuqoslaviya üzrə Beynəlxalq Cinayət Tribunalının (KYBCT) birinci hökmü 29 noyabr 1996-cı ildə çıxarılmışdır. Ümumilikdə 144 məhkəmə prosesi keçirilmişdir (o cümlədən, 94-ü serblərə, 33-ü xorvatlara, 8-i Kosovo albanlarına, 7-si Bosniya müsəlmanlarına və 2-si makedoniyalılara qarşı). Həm də Haaqa Tribunalının ittihamları Bosniya serblərinin rəhbəri P.Miadiç və R.Karadiçə qarşı da irəli sürülmüşdür. İkinci Beynəlxalq Tribunal Ruanda üzrə yaradılmışdır. Bu məhkəmənin vəzifəsi 1994-cü ildə Ruandada və qonşu ölkələrdə soyqırımının bəşəriyyətə əleyhinə cinayətinin araşdırılması idi. BMT Təhlükəsizlik Şurasının 1994-cü il noyabrın 8-də qəbul etdiyi 955 sayılı qətnaməsinə əsasən, "1994-cü ilin 1 yanvarından 31 dekabrına qədər Ruanda ərazisində və qonşu dövlətlərin ərazilərində törədilən soyqırımı və digər oxşar pozuntulara görə məsuliyyət daşıyan Ruanda vətəndaşları tərəfindən törədilən beynəlxalq humanitar hüququn ciddi pozuntularına görə məsuliyyət daşıyan şəxslərin məhkəmə qaydasında təqib edilməsi üzrə Beynəlxalq Tribunal" yarandı və onun əsasnaməsi təsdiq olundu. Beynəlxalq qanlara əsasən Xocalıda qətlialmlar törətmiş Sarkisyanın, Koçaryanın, Ohanyanın və digər vəhşilərin məhkəmə qarşısına çıxarılaraq cəzalandırılması ədalətin qismən də olsa bərpası demək olar. İngilis jurnalisti Tomas de Val "Qarabağ" kitabında konkret olaraq göstərir ki, Xocalı soyqırımının törədilməsi ilə bağlı Serj Sarkisyanın sual etdikdə, o, Xocalı soyqırımını bilərəkdən törətdiklərini etiraf edib: "Serj Sarkisyan dedi ki, azərbaycanlılar elə bildirdi ki, zarafat edirik, biz Xocalıda heç bir cinayət törətməyəcəyik. Amma biz azərbaycanlılara sübut etdik ki, bunu bacarıyıq". Artıq Azərbaycan 44 günlük Vətən Müharibəsi və daha sonra 23 saat 44 dəqiqə çəkən anti-terror əməliyyat tədbirləri ilə ərazi bütövlüyünü və suverenliyini bərpa edib. Artunyan, Vardanyan, Qukasyan, Saakyan və digər soyqırımı aktları törədənler cəngəvər oğullarımız tərəfindən həbs ediləblər və əlləri qandallı Bakıya gətirilərək istintaqa təhvil veriliblər. Onları ən ağır cəzanın gözlədiyi şübhəsizdir. Lakin bu yetərli olmamalıdır. Xocalıda uşaqları öldürən, ailələri məhv edən Koçaryan və Sarkisyanın məhkəmə qarşısına çıxarılmalıdır. Çünki sözügedən cəlladlar Xocalı şəhərində insan qırğınlarının törədilməsində əsas təşkilatçılar olublar. Bunu Sarkisyan özü açıq şəkildə etiraf edib. Bu barədə yuxarıda daha geniş yer ayırdıq. Bu baxımdan Interpol vasitəsi ilə Sarkisyanın və Koçaryanın həbs edilərək Azərbaycan hüquqmühafizə orqanlarına təhvil verilməsi barədə davamlı iş aparılmalıdır. Düzdür, cinayət cəzasız qalmayacaq. Günün birində o cəlladlar da həbs ediləcək və Azərbaycanın istintaq orqanlarına təslim olunacaqlar.

İLHAM ƏLİYEV